

โลกนี้, คือโรงเรียนละคร
ครูช่างและสำนักละครมรดกใหม่ที่เมืองเลย
อานันท์ นาคคง

ถ้าคำว่า “มรดก” คือสิ่งที่บรรพชนคนรุ่นที่แล้วมาสร้างสรรค์และเลือกสรรที่จะมอบให้กับคนรุ่นต่อไป คำว่า “มรดกใหม่” ก็คงเป็นของขวัญชิ้นสำคัญที่ถูกส่งต่อมาถึงมือและถึงหัวใจของคนรุ่นใหม่ ซึ่งทั้งความใหม่นั้นมิใช่แต่ตัวมรดกแต่ยังคงขยายขอบเขตไปถึงสิ่งแวดล้อมอีกหลายด้านในสังคมที่ก้าวเดินไปข้างหน้าอย่างไม่รู้สิ้นสุด

ชื่อ “มรดกใหม่” มีหลายสถานะ ทั้งเป็นชื่อรายการสารคดีทางโทรทัศน์ในอดีต (ออกอากาศช่วง 2533-35 ทางโทรทัศน์ช่อง 5), เป็นชื่อโรงละครเล็กๆโรงหนึ่งที่ซุกซ่อนตัวอยู่ในตึกข้างพหลโยธิน ตั้งแต่ช่วง 2541 ถึงราว 2544 มีคณะละครมรดกใหม่ ผลิตงานละครทั้งแนวเพื่อการศึกษาจนถึงแนวศิลปะที่เรียกว่าเธียเตอร์ อาร์ต ก่อนที่จะย้ายวิกไปอยู่ใจกลางอาร์ซีเอ ทำงานละครสัญจรตามสถาบันการศึกษาต่างๆ และในที่สุดชื่อนี้ก็กลายเป็นชื่อของ “โรงเรียน” - สถาบันการเรียนรู้ ที่ทำหน้าที่มากกว่าโรงเรียนสอนหนังสือทั่วไป นับตั้งแต่ พ.ศ.2548 ที่คนเล็กๆกลุ่มหนึ่งช่วยกันสร้างบ้านดินบนเนื้อที่ 5 ไร่กลางทุ่งนาเลยบดลองชลประทาน อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี ตั้ง “บ้านโรงเรียน” (Home School) เล็กๆขึ้นมาเพื่อสร้างนักเรียนการละครรุ่นใหม่ ผักผ่อนทักษะต่างๆที่เกี่ยวข้องในการละครและการดำเนินชีวิตตามแนวสังคมนิยม-อาวโสนิยม จนกระทั่งปลายปี พ.ศ.2554 ที่ผ่านมา เหตุการณ์มหากุศัลย์ ส่งผลให้บ้านโรงเรียนมรดกใหม่ต้องย้ายออกไปอยู่กลางป่าตีนดอยที่ อ.ปากชม จ.เลย จนถึงทุกวันนี้

โรงเรียนนี้มีป่าเป็นหลังคา มีแผ่นดินเป็นสนามเด็กเล่น มีป่าไม้ ภูเขา เป็นรั้วรอบ มีทุ่งนาเป็นโรงอาหารมีธรรมชาติเป็นห้องเรียน มีวิถีพุทธศาสนาเป็นกฎระเบียบในโรงเรียน มีชีวิตเป็นบทเรียน-ตำราที่ทุกคนสามารถอ่านและเรียนรู้ได้ทั้งการเรียนร่วมกันและการเรียนรู้ส่วนตัว เส้นทางสัญจรไปถึงสำนักมรดกใหม่แห่งนี้ ตั้งต้นจากกรุงเทพ มุ่งสู่เส้นทางอีสาน ผ่านตัวจังหวัดเลยไปสู่อำเภอปากชมซึ่งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือสุดของจังหวัดและมีพรมแดนติดกับอำเภอไชยยะบุรีของลาวทางทิศเหนือ กับเชียงคานทางทิศตะวันตก ผ่านถนนจากปากทางตำบลชมเจริญ ผ่านวัด ผ่านหมู่บ้าน ไปจนถึงถนนสายเล็กที่ปลายทางนั้นเป็นตีนดอย มีป่ายักเอาไว้ เขียนด้วยลายมืออ่านง่ายว่า “มรดกใหม่”

โรงเรียนไร้รั้วไร้ตัวอาคาร อยู่ในพื้นที่เล็กๆที่ปรับแผ้วทางทุ่งนามาเป็นลานดิน มีต้นไม้เล็กๆที่เพิ่งหยั่งรากฝากใบสลับกับไม้ใหญ่ให้ร่มเงาพอพักผ่อนได้ กลางพื้นที่ปลูกบ้านดินหลังเล็กอยู่หลังหนึ่ง มีเวทีง่ายๆสำหรับการแสดงและการนั่งชมในลักษณะเวทีครึ่งวงกลม (Amphi Theatre) รายล้อมด้วยเต็นท์ผ้าใบที่ทำหน้าที่เป็นทั้งห้องพักนักเรียนและห้องสมุด มีเพิงกันแดดง่ายๆที่พาดขึ้นเพื่อเป็นที่ทำครัวและรับประทานอาหาร มีห้องอาบน้ำและสุขาที่สร้างขึ้นง่ายๆไม่มีหลังคา ไม่มีร้านขายของ ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีน้ำปะปา มีแค่ลำธารสายเล็กๆ มีพืชผักสวนครัวแปลงเล็กๆ และที่สำคัญคือ มีเด็กวัยรุ่นชายหญิงจำนวนกว่า 40 ชีวิต เป็นพลเมืองหลักของพื้นที่แห่งนี้ เด็กเหล่านี้มาจากทุกภูมิภาค ผ่านการคัดเลือกตามระบบของสำนักมรดกใหม่มาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน แบ่งแยกหน้าที่กันทำงานและเรียนรู้ตามความถนัดของตัวเอง ที่นี้ไม่มีค่าเล่าเรียน ไม่มีกระทั่ง

ประกาศนียบัตรที่จะต้องเอาไปเป็นเครื่องรับประกันอย่างธรรมเนียมระบบการศึกษาทั่วไปนิยมกัน ไม่มีเงินเดือนครู ไม่มีเงินเดือนคนทำงาน กองทุนเล็กๆที่พอจะมีอยู่เกิดจากการเล่นละครเร่และดนตรีเปิดหมวกที่ถนนคนเดินเชียงคานในช่วงวันหยุด เพียงแค่การซื้ออาหารมาประทังชีพตลอดสัปดาห์ได้เท่านั้น หรือถ้าไม่มีก็ยังสามารถเสาะหาอาหารได้เองจากพื้นที่รายรอบ

ผู้ชายคนหนึ่ง เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนนี้ รวมทั้งทำหน้าที่ทั้งครูใหญ่ ครูน้อย ภารโรง ในเวลาเดียวกัน สังคมไทยรู้จักเขาในนาม “ครูช่าง” อาจารย์ชนประคัลภ์ จันทรเรือง หนึ่งในตำนานละครเวที-ภาพยนตร์ เจ้าของรางวัลเชิดชูเกียรติในโลกมายา มากมายกระทั่งถึงรางวัลศิลปาธรจากสำนักงานศิลปะร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรมเมื่อปี 2552

ครูช่าง สืบเชื้อสายมาจากกุ่มท จันทรเรือง บุตรชายของคุณปู่พระพรหมปริชา (กลิ่น จันทรเรือง) อดีตผู้พิพากษาและครูดนตรีที่เป็นเพื่อนสนิทคนหนึ่งของคุณตาหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) คุณพ่อครูช่างเป็นอีกหนึ่งในตำนานนักสู้ชีวิตที่เดินทางรอนแรมข้ามน้ำข้ามทะเลไปศึกษาต่อที่สหรัฐอเมริกาเมื่อปี 1933 เป็นนักศึกษาไทยคนแรกของมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย วิทยาเขตลอสแอนเจลิส UCLA และเขียนหนังสือ My Boyhood in Siam เมื่อปี 1940 เล่าเรื่องประสบการณ์ชีวิตของตนเองเมื่อครั้งวัยเยาว์ในกรุงสยามก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงเป็นประเทศไทย ถือเป็นหนังสือที่มีชื่อเสียงมากเล่มหนึ่งในวงการวรรณกรรมอัตชีวประวัติที่ใช้ภาษาอังกฤษอย่างสละสลวย แทรกอารมณ์ขัน และเป็นแรงบันดาลใจให้ครูช่างบุตรชายผู้

เติบโตต่อเนื่อง ได้เรียนรู้โลกกว้างที่เรียกว่า “ละคร” ก่อนที่จะกลับมาสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยหลายมิติ ตั้งแต่ วงการการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยจนถึงการสร้างละครเพื่อชุมชนชาวบ้าน เป็นครูละครที่เก่งทั้งทางทฤษฎีปฏิบัติ และการ ปฏิวัติวิถีชีวิตไปสู่ความเรียบง่ายกลางทุ่งนาป่าเขา มอบสิ่งที่เป็น “มรดก” ที่สั่งสมมาตั้งแต่ครั้งยุคหลวงประดิษฐ์ไพเราะฯ-พระ พรหมปรีชา-คุณพอกุมุท ให้กับเด็กๆ จำนวนหนึ่งที่ตัดสินใจเลือกเส้นทางการเรียนรู้ร่วมกันในโฮมสคูลมรดกใหม่นี้ โดยมีครู อาสาสมัครจำนวนหนึ่งที่เป็นศิษย์ครูช่างมาก่อน ช่วยกันขัดเกลาอบรมเด็กๆต่อไป หรือบางครั้งบางทีก็จะมีเพื่อนๆในวงการ ศิลปะของครูช่างทั้งในเมืองไทยและต่างประเทศแวะเวียนกันมาให้ความรู้เด็กๆ

บ้านโรงเรียน-สำนักการเรียนรู้ จากโรงละครกลางทุ่งนารังสิต ปทุมธานี มาถึงโรงละครกลางป่าที่ปากชม ยังคงรักษา ปรัชญาการศึกษาผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ครูช่างวางหลักการเอาไว้คือ 1.พร้อมใจกันทำพร้อมใจกันเลิก (ความเป็นหนึ่งเดียว ในหมู่คณะ หมั่นประชุมเป็นเนืองนิตย์) 2.ทำแล้วทำเล่าจนทำได้ (พัฒนาทักษะทางการคิด อ่าน เขียน และการละคร) 3.แม้ว่าผลทำที่เห็น (การปรับวิถีชีวิตไปสู่กระบวนการคิดวิเคราะห์) 4.อยู่อย่างต่ำทำอย่างสูง (เน้นการดำรงอยู่เรียบง่ายพอ เพียงและมีสุนทรียศาสตร์) 5.ไม่มีเรื่องที่เราไม่ได้ มีแต่คนที่เราเป็น (เน้นที่การมีอุดมการณ์ทำเพื่อผู้อื่น พิจารณาข้อผิดพลาด ของตนเอง น้อมรับและยินดีที่จะแบ่งปัน) และ 6. เป็นอย่างที่ยิน เป็นอย่างที่ย่าน และเป็นอย่างที่ยสอน เพื่อจะที่ยสอนอย่างที่ย เป็น เน้นการเป็นตัวอย่างที่ยดี

ที่นี่ ครูนักเรียนทุกคนจะใช้ชีวิตร่วมกัน ทั้งกิจกรรมการเรียนและการกินอยู่หลับนอน ทุกเช้ามีดตั้งแต่ตีสี่ครึ่งโดย ประมาณ ครูช่างจะปลุกนักเรียนทุกคนให้ลุกขึ้นมาซ้อมรำ ซ้อมเต้น ซ้อมร้องเพลง ซ้อมพูด ซ้อมการละครคันสอด ซ้อมบทที่ย เขียนไว้สำหรับงานแสดงสัญจร ไปจนถึงการเน้นย้ำบทเรียนวิชาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับระบบโฮมสคูลทั้งภาษาไทย สังคม วิทยาศาสตร์ เศรษฐกิจพอเพียง ศาสนา และภาษาอังกฤษ โดยทั้งหมดทั้งมวลนี้ ดำเนินไปภายใต้เสียงระนาด เสียงกลอง บรรเลงบทเพลง “มู่ง” ซึ่งครูช่างลงมือบรรเลงระนาดเอกทุกครั้งด้วยตนเอง สลับกับการพูดสั่งการหน้าห้องเรียนช่วงก่อน อรุณรุ่งจนท้องฟ้าสว่างแจ่มแสงทอง จบลงด้วยการอบรมหลักธรรมะเชิงวิพากษ์และบทเรียนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเด็ก นักเรียนทุกคน ก่อนที่จะต่อเนื่องไปสู่การฝึกทักษะการดำเนินชีวิตผ่านบทละครสร้างสรรค์ใหม่ได้แสงแดดต่อไปจนดึกดื่นได้ แสงดาว จนถึงวันที่เขาเหล่านั้นได้ปรากฏตัวบนเวทีการแสดงต่อหน้าผู้ชม ซึ่งไม่จำกัดว่าจะเป็นใคร ที่ไหน อย่างไร ละครมรดก ใหม่ทำหน้าที่สื่อการศึกษาและเน้นย้ำความสำคัญของคุณค่าศิลปวัฒนธรรมรากเหง้ามาโดยตลอดอย่างพร้อมใจและมั่นใจ

วันคืนผ่านไป เสียงระนาดมู่งยามเช้าจนถึงเสียงกบเขียดจิ้งหรีดกล่อมทุ่งยามค่ำคืน ยังคงดั่งแจ่มชัด เป็นบทเพลงขับ ขานความมุ่งมั่นของครูช่างกับเด็กนักเรียนละครมรดกใหม่ ที่ปลายทางการศึกษาอาจไม่ใช่ความรู้เรื่องทางอาชีพการงานเงิน เตือนสูงๆเพื่อการใช้จ่ายอย่างสุขใจเช่นผลผลิตของระบบการศึกษาและเศรษฐกิจการเมืองอื่นๆ แต่ด้วยความเชื่อมั่นว่า สำนัก เรียนละครสำนักนี้ เป็นทางเลือกหนึ่งที่มีคุณค่าต่อการดำรงอยู่ของชีวิตเล็กๆในโลกใบใหญ่ ซึ่งเป็นเวทีละครเวทีใหญ่ที่ทุกคน อาจมีบทบาทสมมติกันไปต่างๆ อยู่ที่ว่าใครจะใช้สติปัญญาถอดความสมมติออกมาเป็นใหม่ หรือจะหลงไหลเพลิดเพลินไปกับ บทบาทสมมติเหล่านั้นจนวาระสุดท้าย

ถ้าคุณงามความดี ศิล สมาธิ ปัญญา เป็นมรดกเก่าที่คนรุ่นเก่าก่อนส่งทอดมาถึงคนรุ่นใหม่ ผ่านการพิสูจน์คุณค่ามา เน้นนานแล้ว การสร้างตำนานมรดกใหม่ก็ยังคงเป็นสิ่งที่ต้องพิสูจน์คุณค่าของปรัชญาที่ศรัทธาของตัวเองต่อไป อายากจะชักชวนให้ ผู้อ่านที่สนใจวิถีของละครมรดกใหม่ได้เอาใจใส่ติดตามผลงานกัน ไม่ว่าจะในทางใด จะเป็นผู้ชมผู้ดูหรือช่วยหาทางต่อเติม อุดมคติของการเป็นโรงเรียนทางเลือกให้ไปสู่เป้าหมายให้สำเร็จจงได้

และสุดท้ายนี้ ขอเอาใจช่วยให้สำนักละครเล็กๆกลางป่าแห่งนี้เดินทางไปได้อย่างมั่นคงไม่หลงทางเทอญ

วิไลไท ของผู้แสวงหาปัญญา

วิถีมรดกใหม่

สำนักศิลปะการละครเพื่อการพัฒนา